

POSTANOWIENIE

21 lutego 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Maciej Kowalski

na posiedzeniu niejawnym 21 lutego 2025 r. w Warszawie

w sprawie z wniosku A. R.

z udziałem J. R. i E. S.

o stwierdzenie nabycia spadku po J. R. i R. R.,

na skutek skargi kasacyjnej E. S.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Tarnowie

z 25 kwietnia 2023 r., I Ca 353/22,

- 1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;**
- 2. ustala, że wnioskodawczyni i uczestnicy postępowania ponoszą koszty postępowania kasacyjnego we własnym zakresie.**

(a.z.)

UZASADNIENIE

W skardze kasacyjnej wywiedzionej od postanowienia Sądu Okręgowego w Tarnowie z 25 kwietnia 2023 r. uczestniczka postępowania E. S. wniosła o przyjęcie skargi do rozpoznania wskazując, że w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne oraz, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Zdaniem skarżącej na gruncie ustalonego stanu faktycznego pojawia się problem, w jaki sposób należy oceniać stan świadomości spadkodawcy w kontekście art. 945 § 1 pkt 1 k.c. Skarżąca zaznaczyła, że w przypadku

testamentu sądy muszą dokonywać oceny bez możliwości kontaktu ze spadkodawcą, albowiem to, czy testament jest ważny czy nie, podlega ocenie dopiero po śmierci testatora. Wymaga zatem szczegółowej oceny i bliższego wyjaśnienia przesłanka braku świadomości spadkodawcy w kontekście ważności testamentu. To co w tym przypadku sprawiać może szczególne trudności, to ustalenie czy i ewentualnie kiedy wystąpił u testatora stan braku świadomości, a także czy ten brak świadomości dotyczył wyrażonych rozrządzeń na wypadek śmierci. W ocenie skarżącej, ocena ewentualnego braku świadomości powinna dotyczyć jedynie chwili sporządzenia testamentu, to wynika bowiem jasno z treści przepisu. Jeżeli zatem spadkodawcy towarzyszył brak świadomości to musiał on istnieć nie wcześniej i nie później niż w chwili dokonywania rozrządzeń.

Uczestniczka podniosła także, że skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona ze względu na okoliczność, że zarówno Sąd pierwszej instancji jaki i Sąd drugiej instancji, pominęły ustalenia w zakresie ważności testamentu ustnego wskazując, że skoro zachodził brak świadomości w chwili sporządzania testamentu, to pominąć można zupełnie ustalenia co do jego ważności oraz jego treści. Zdaniem skarżącej natomiast takie zapatrywanie jest nieuzasadnione. Aby rzetelnie ocenić ewentualny brak świadomości przy sporządzeniu testamentu, należy właśnie ustalić treść dokonanych rozrządzeń spadkodawcy. Trudno bowiem przyjąć za uzasadnioną praktykę uznawanie nieważności testamentu niepopartą wcześniejszymi ustaleniami, czy testament w ogóle został sporządzony - spełniał przesłanki ważności.

Wnioskodawczyni w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna została ukształtowana w przepisach kodeksu postępowania cywilnego jako nadzwyczajny środek zaskarżenia (środek prawny), nakierowany na ochronę interesu publicznego przez zapewnienie rozwoju prawa, jednolitości orzecznictwa oraz prawidłowej wykładni, a także w celu usunięcia z obrotu prawnego orzeczeń wydanych w postępowaniu dotkniętym nieważnością

lub oczywiście wadliwych, nie zaś jako ogólnie dostępny środek zaskarżenia orzeczeń umożliwiający rozpoznanie sprawy w kolejnej instancji sądowej (zob. np. postanowienia SN: z 22 marca 2007 r., III CZ 16/07; z 13 czerwca 2018 r., II CSK 71/18; z 7 lipca 2022 r., I CSK 2151/22; z 28 września 2023 r. I CSK 6680/22, i z 12 stycznia 2024 r., I CSK 2817/23).

Koniecznej selekcji skarg pod kątem realizacji tego celu służy instytucja tzw. „przedsądu” ustanowiona w art. 398⁹ k.p.c., w ramach której Sąd Najwyższy dokonuje wstępnej oceny skargi kasacyjnej. Ten etap postępowania przed Sądem Najwyższym jest ograniczony wyłącznie do zbadania przesłanek przewidzianych w art. 398⁹ § 1 pkt 1 - 4 k.p.c., nie zaś merytorycznej oceny skargi kasacyjnej. W razie wystąpienia co najmniej jednej z tych przesłanek, przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania jest usprawiedliwione (zob. np. postanowienie SN z 17 czerwca 2021 r., IV CSK 1/21).

Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona.

Mając powyższe na względzie podkreślić należy, że cel wymagania przewidzianego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty jedynie przez prawidłowe powołanie i wyczerpujące uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze publicznoprawnym, które - zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. - będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W tym kontekście podnieść trzeba, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wraz z uzasadnieniem jest odrębną konstrukcyjnie i funkcjonalnie częścią skargi (art. 398⁴ § 2 k.p.c.) i nie jest rzeczą Sądu Najwyższego poszukiwanie w innych częściach wniesionego środka prawnego argumentów na uzasadnienie podniesionych w nim twierdzeń (zob. postanowienia SN: z 22 kwietnia 2015 r., IV CSK 613/14 oraz z 11 maja 2001 r., III CZ 36/01, OSNC 2002, nr 2, poz. 22).

Biorąc pod uwagę ujęcie przedmiotowego wniosku skarżącej przypomnieć należy, że zarówno w doktrynie, jak i w orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono już, że jeżeli jako okoliczność uzasadniającą przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania (art. 398⁴ § 2 w zw. art. 398⁹ § 1 k.p.c.) wskazuje się istotne zagadnienie prawne, a więc zagadnienie poważne, wymagające pogłębionej analizy prawnej i wcześniej nierozstrzygane, to skarga taka nie może być jednocześnie oczywiście uzasadniona, a więc uzasadniona *prima facie*, bez podejmowania jakichkolwiek szczegółowych analiz i dociekań. To samo dotyczy zbiegu przesłanek w postaci oczywistej zasadności skargi oraz potrzeby wykładni przepisów prawa (zob. orzeczenia SN: z 26 kwietnia 2018 r., IV CSK 577/17, i z 17 lipca 2019 r., III CSK 148/19). W konsekwencji konstrukcja wniosku uczestniczki o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie może być uznana za prawidłową.

Za istotne zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. uznaje się zagadnienie dotychczas nierozstrzygnięte w orzecznictwie, a zatem takie, które cechuje się przymiotem nowości i którego wyjaśnienie może sprzyjać rozwojowi prawa (zob. np. postanowienia SN: z 21 stycznia 2022 r., I CSK 1285/22; z 24 kwietnia 2023 r., I CSK 4950/22; z 20 grudnia 2023 r., I CSK 4003/23). Powołanie się na przyczynę kasacyjną wymienioną w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. wymaga sformułowania problemu prawnego i uzasadnienia, że ma on znaczenie dla rozwoju prawa lub precedensowy charakter. Zagadnienie prawne powinno przy tym zostać oparte na konkretnych, powołanych we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania przepisach prawa, które jednocześnie pozostają w związku z podstawami wniesionego środka prawnego. Zagadnienie takie musi zostać ujęte w sposób abstrakcyjny - tak, aby jego rozstrzygnięcie mogło uzyskać ogólniejsze znaczenie, a zarazem wiązać się z rozpoznawaną sprawą. Konieczne jest także powołanie argumentów, które prowadzą do rozbieżnych ocen przedstawionego problemu i zaprezentowanie możliwych kierunków interpretacyjnych (zob. np. postanowienia SN: z 13 lipca 2007 r., III CSK 180/07; z 10 kwietnia 2014 r., IV CSK 623/13; z 16 grudnia 2021 r., V CSK 289/21; z 23 grudnia 2022 r., I CSK 3245/22; z 14 czerwca 2023 r., I CSK 1253/23; z 4 września 2023 r., I CSK 1862/23; z 31 stycznia 2024 r., I CSK 2718/23).

Ponadto zagadnienie prawne musi mieć charakter ściśle jurydyczny dający się przedstawić w sposób syntetyczny i oderwany od kontrowersji dotyczących ustaleń faktycznych lub oceny dowodów (zob. postanowienia SN: z 13 stycznia 2023 r., I CSK 1826/22, i z 26 maja 2023 r., I CSK 4904/22) oraz nie może mieć charakteru kazuistycznego i służyć uzyskaniu przez skarżącego odpowiedzi odnośnie do kwalifikacji prawnej szczegółowych elementów podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (zob. np. postanowienia SN: z 30 kwietnia 2015 r., V CSK 598/14, i z 15 kwietnia 2021 r., I CSK 720/20).

Nie budzi przy tym wątpliwości, że nie stanowi istotnego zagadnienia prawnego uzasadniającego przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania problem prawny, którego wyjaśnienie nie miałoby żadnego znaczenia dla rozstrzygnięcia sprawy w ustalonym stanie faktycznym (zob. *mutatis mutandis* postanowienie SN z 26 września 2005 r., II PK 98/05, OSNP 2006, nr 15-16, poz. 243).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono także stanowisko, że występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego w zasadzie powinno spełniać wymagania stawiane pytaniom prawnym kierowanym do Sądu Najwyższego na podstawie art. 390 § 1 k.p.c., a zatem wiązać się z poważnymi wątpliwościami, których nie można rozwiązać za pomocą powszechnie przyjętych reguł wykładni prawa (zob. np. postanowienia SN: z 9 maja 2006 r., V CSK 75/06; z 15 listopada 2023 r., I CSK 1951/23).

Analiza przedstawionego przez skarżącą problemu nie pozwala na przyjęcie, że podnoszona kwestia stanowi istotne zagadnienie prawne w rozumieniu art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. Skarga uczestniczki nie zawiera bowiem wystarczającej argumentacji jurydycznej wskazującej na występowanie odmiennych ocen przedstawionego problemu oraz na to, że przepisy dotyczące tej kwestii nie doczekały się wykładni albo niejednolita wykładnia wywołuje rozbieżności w orzecznictwie w odniesieniu do identycznych lub podobnych stanów faktycznych.

Jak wyjaśnił Sąd Najwyższy artykuł 945 k.c. zawiera zamknięty katalog wad oświadczenia woli złożonego w testamencie, która może uzewnętrznic się działaniem testatora w stanie wyłączającym świadomość lub swobodę w podjęciu decyzji i wyrażeniu przez niego woli w testamencie. Oświadczenie woli można

uznać za świadome, jeżeli w dacie sporządzania testamentu u testatora nie zachodziły żadne zaburzenia świadomości i zdawał sobie sprawę, że sporządzał testament o określonej treści (zob. postanowienie SN z 30 października 2023 r., I CSK 4850/22).

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyrażono także stanowisko, że ważności testamentu wystarcza, jeżeli testator w chwili spisywania go znajdował się w pełni władz umysłowych i był w możności świadomie swoją wolę wyrazić, stan zaś poprzedzający czynność lub późniejszy nie mają istotnego znaczenia (orzeczenie SN z 1 lutego 1935 r., C.I. 2276/34).

Ponadto zauważyć należy, że argumentacja skarżącej wskazuje, że zmierza ona w istocie do podważenia ustaleń faktycznych Sądu drugiej instancji, co w postępowaniu kasacyjnym jest wyłączone ze względu na związanie Sądu Najwyższego ustaleniami faktycznymi stanowiącymi podstawę zaskarżonego orzeczenia - art. 398¹³ § 2 k.p.c. (zob. postanowienie SN z 4 października 2018 r., II CSK 233/18). Przedstawione zagadnienie w istocie ma zatem charakter pozorny i stanowi próbę obejścia dokonanych przez sądy ustaleń faktycznych i oceny dowodów (art. 398³ i art. 398¹³ § 2 k.p.c.).

Z uzasadnienia zaskarżonego postanowienia wynika, że w ocenie Sądu Okręgowego, ustalenia biegłego z zakresu psychiatrii nie budzą wątpliwości, zostały przedstawione w sposób wyczerpujący i są wystarczające by jednoznacznie stwierdzić, że w momencie sporządzenia testamentu ustnego spadkodawca nie był zdolny do świadomego podejmowania decyzji.

Powołanie się na oczywistą zasadność skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) stawia skarżącemu szczególnie wysokie wymagania. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Sądu Najwyższego, podzielanym przez doktrynę, oczywista zasadność skargi oznacza, że dla przeciętnego prawnika podstawy wskazane w skardze *prima facie* zasługują na uwzględnienie. Sytuacja taka będzie miała miejsce tylko wtedy, gdy bez wątplenia wystąpiły zarzucane uchybienia, jest pewne, że miały one wpływ na treść zaskarżonego orzeczenia albo podniesione we wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania argumenty oczywiście uzasadniają zasadność wniesionego środka prawnego. Oczywiście jest przy tym

tylko to, co można dostrzec od razu - bez potrzeby głębszej analizy czy przeprowadzenia wnikliwych badań lub dociekań. Innymi słowy, podnoszone uchybienia muszą mieć kwalifikowany charakter i być dostrzegalne na pierwszy rzut oka - już nawet przy pobieżnej lekturze skargi (zob. m.in. postanowienia SN: z 27 kwietnia 2006 r., I CZ 15/06; z 7 maja 2010 r., V CSK 459/09; z 15 czerwca 2018 r., III CSK 38/18; z 17 grudnia 2019 r., IV CSK 307/19, z 28 stycznia 2022 r., I CSK 584/22; z 7 czerwca 2023 r., I CSK 742/23; z 20 października 2023 r., I CSK 1673/23).

Podkreślenia wymaga, że przesłanka z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. obejmuje jedynie uchybienia przepisom prawa materialnego albo procesowego, zarzucanym sądowi drugiej instancji w skardze kasacyjnej, o charakterze elementarnym, które polegają w szczególności na oparciu rozstrzygnięcia na wykładni przepisu oczywiście sprzecznej z jednolitą i ugruntowaną jego wykładnią przyjmowaną w orzecznictwie i nauce prawa, na zastosowaniu przepisu, który już nie obowiązywał względnie na oczywiście błędnym zastosowaniu określonego przepisu w ustalonym stanie faktycznym.

Należy też wskazać, że zgodnie z powszechnie aprobowanym w orzecznictwie i nauce prawa stanowiskiem, o przyjęciu skargi kasacyjnej do rozpoznania w związku z wystąpieniem przyczyny kasacyjnej z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. nie decyduje *per se* nawet oczywiste naruszenie konkretnego przepisu, lecz jego skutek polegający na wydaniu oczywiście nieprawidłowego orzeczenia, które nie może się ostać (zob. np. postanowienie SN z 1 grudnia 2023 r., I CSK 5300/22 i przywołane tam orzecznictwo).

Nie budzi również wątpliwości, że okoliczności uzasadniające przyjęcie skargi do rozpoznania skarżący winien wykazać we wniosku bez odwoływania się do podstaw kasacyjnych i ich uzasadnienia, które nie podlegają badaniu na etapie tak zwanego „przedsądu” (zob. m.in. postanowienia SN: z 28 stycznia 2022 r., I CSK 947/22; z 13 lipca 2023 r., I CSK 2570/22, i z 10 sierpnia 2023 r., I CSK 5584/22).

Uczestniczka nie przedstawiła przekonujących od razu, widocznych *prima facie*, twierdzeń wykazujących racje podważające rozstrzygnięcie poddane krytyce

i zaskarżeniu. Uzasadnienie przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c. wskazuje, że uczestniczka zarzuca Sądom *meriti* brak poczynienia niezbędnych ustaleń faktycznych koniecznych dla prawidłowego rozpoznania sprawy. Skarżąca nie powiązała jednak zarzucanych Sądowi odwoławczemu uchybień z naruszeniem stosownych przepisów.

Bez znaczenia jest przy tym, że uczestniczka w ramach podstaw wniesionego środka prawnego zarzuciła naruszenie określonych regulacji prawa procesowego i materialnego. Jak zostało to już podniesione nie jest rzeczą Sądu Najwyższego poszukiwanie w innych częściach skargi kasacyjnej argumentów na uzasadnienie przyjęcia jej do rozpoznania.

W konsekwencji nie można przyjąć, że wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania wyjaśnia dlaczego zaskarżone orzeczenie jest oczywiście nieprawidłowe i naruszenie jakich przepisów – o charakterze elementarnym, wywarło taki skutek.

Zauważyć przy tym należy, że w sprawie ustalono, że okoliczności w których doszło do złożenia przez spadkodawcę oświadczenia woli nie wskazują, że towarzyszyła mu wówczas obawa rychłej śmierci.

W sprawie nie zachodzi także nieważność postępowania, którą Sąd Najwyższy bierze pod rozwagę - w granicach zaskarżenia - z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.).

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

O kosztach postępowania kasacyjnego orzeczono na podstawie art. 520 § 1 zw. z art. 108 § 1 w zw. z art. 398²¹ w zw. z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.

Maciej Kowalski

(a.z.)

[a.ł]

